

Vinko Škafar

dr. teologije, up. izredni profesor za pastoralno teologijo na TEOF UL
e-naslov: vinko.skafar@rkc.si

IZOBRAŽEVANJE KATOLIŠKIH DUHOVNIKOV, KI SO BILI DOMA IZ PREKMURJA ALI SO TAM DELOVALI DO PRIKLJUČITVE PREKMURJA SLOVENIJI

Ob ustanovitvi škofije v Zagrebu leta 1094 je današnje spodnje in dolnje Prekmurje s Porabjem, ki je pred tem spadalo v mejno obrambni pas, pripadlo novoustanovljeni zagrebški škofiji. Ko je ogrski kralj Ladislav I. (Krakov 1046–1095 Nitra) med letoma 1089 in 1091 razširil ogrske meje tudi na mejno obrambni pas in Ogrski priključil tudi ozemlje med Muro in Rabo, je današnje Prekmurje s Porabjem civilno upravno pripadlo Železni in Zalski županiji, cerkveno upravno pa je bilo leta 1094 priključeno novoustanovljeni škofiji v Zagrebu. Šele leta 1176 je uspelo škofiji Győr (nem. *Bistum Raab*, lat. *Dioecesis laurinsensis*), ustanovljeni leta 1009, da ji je pripadla vsa Železna županija, tudi gornje Prekmurje s Porabjem; kar pa nikoli ni uspelo škofiji Veszprém (lat. *Dioecesis Veszprimiensis*), ustanovljeni prav tako leta 1009, za vso Zalsko županijo, tudi ne za dolnje Prekmurje, ki je do ustanovitve škofije v Sombotelu (madž. *Szombathely*, lat. *Dioecesis Sabariensis*) leta 1777 ostalo pod zagrebško škofijo. Škofija Veszprém se je borila, da bi ji pripadlo dolnje Prekmurje, saj je spadalo pod Zalsko županijo, toda to ji nikoli ni uspelo. Predvsem ohranitev beksinskega arhidiakonata v zagrebški škofiji, h kateremu je spadalo dolnje Prekmurje, je ena od pomembnih opornih točk, da Prekmurje (in posledično tudi Medžimurje) ni bilo pomadžarjeno, in so bili pred sto leti, leta 1919, prekmurški Slovenci priključeni k ostalim Slovencem.

Poskušal bom predstaviti izobraževanje katoliških škofijskih in redovniških duhovnikov, ki so bili rojeni v Prekmurju, in tistih, ki so v Prekmurju delovali, do priključitve Prekmurja k matični domovini. Feri Kuzmič je predlagal, da bi predstavil izobraževanje škofijskih, meni pa je predlagal, da bi predstavil izobraževanje redovnih duhovnikov. Žal je njegova nepričakovana smrt to

preprečila in zato sam predstavljam izobraževanje enih in drugih, škofijskih in redovnih duhovnikov.

1 IZOBRAŽEVANJE ŠKOFIJSKIH DUHOVNIKOV DO USTANOVITVE SOMBOTELSKÉ ŠKOFIJE

Tu nas sicer ne zanimajo župnijske šole, toda tudi tovrstne kajkavsko-slovenske in ne samo madžarske šole so odigrale pomembno vlogo pri ohranjanju slovenstva, saj so bile – vsaj formalno – ustanovljene že z ustanavljanjem župnij.¹ Začetki segajo celo v čas ogrskega kralja sv. Štefana (+1038), ki je zapovedal, da vsakih 10 vasi ustanovi župnijo, postavi župnijsko cerkev, župnišče in župnijsko šolo. To je veljalo tudi za Prekmurje pod kraljem Ladislavom (+1095) ob ustanovitvi zagrebške škofije. V času kralja Štefana Prekmurje seveda še ni spadalo pod Ogrsko, to se je zgodilo šele pod kraljem Ladislavom, toda ostala so ista določila. Najprej so učili duhovniki sami, pozneje so jim pomagali ali pouk prevzeli učitelji, ki so bili navadno tudi organisti (kantorji). Otroke so v prvi vrsti učili pisati, brati in peti, predvsem cerkvene pesmi. V 16. stoletju so sicer zaradi madžarskega poraza v boju s Turki v letih 1526–1548 šole za nekaj časa prenehale delovati, toda državni zbor je leta 1548 ponovno pozval duhovnike, naj ustanovijo šole, če je le mogoče. Žal je o teh župnijskih šolah predvsem v prvi polovici drugega tisočletja malo ohranjenega. Iz poznejšega obdobja in iz časa reformacije se je ohranilo precej več² in več iz obdobja katoliške prenovle ter pozneje, kar sta izčrpno predstavila Miroslav Kokolj in Bela Horvat.³

1.1 Gimnazije v Gradcu, Zagrebu, Varaždinu, Kőszegu in Győru

V času katoliške prenovle so pomembno vlogo na verskem in kulturno prosvetnem področju odigrali jezuiti. Njihov vpliv se je širil v Prekmurje iz središč v Gradcu v Avstriji, v Zagrebu in Varaždinu na Hrvaškem ter iz Győra in Kőszega (slov. Kiseg, nem. Güns) na Madžarskem. V bližnji Gradec so jezuiti prišli leta 1573 in kmalu začeli z gimnazijo, v Zagreb so prišli leta 1606 in že naslednje leto ustanovili gimnazijo, leta 1627 so se naselili v Győru, leta 1632 v Varaždin in od leta 1677 so imeli srednjo šolo (*Juristics Miklós Gimnázium* /JMG/) v Kőszegu in Győru.⁴

¹ Prim. Ivan Zelko, *Zgodovina Bistric v Prekmurju*, v: Gizela Hozjan, *Sad ljubezni do Boga in domovine*, Murska Sobota 1972, str. 33; isti, *Starost naših cerkva in župnijskih šol*, *Starost župnijskih šol v prekmurskih župnijah*, v: *Stopinje* 1978, str. 77–83 (dalje: Zelko, *Starost naših cerkva in župnijskih šol*).

² Prim. Zelko, *Starost naših cerkva in župnijskih šol*; Miroslav Kokolj – Bela Horvat, *Prekmursko šolstvo*, Murska Sobota 1977, str. 9–39 (dalje: Kokolj – Horvat, *Prekmursko šolstvo*).

³ Prim. Kokolj – Horvat, *Prekmursko šolstvo*, str. 41–274; Ivan Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, Murska Sobota 1996, str. 283–187 (dalje: Zelko, *Zgodovina Prekmurja*).

⁴ Prim. Ivan Škafar, *Jezuiti in krajina med Muro in Rabo*, v: *Stopinje* 1979, str. 87–91 (dalje: Škafar, *Jezuiti in krajina med Muro in Rabo*).

Vseh pet gimnazij oziroma šol je imelo določen vpliv tudi za Slovence med Muro in Rabo, najmočnejšega gimnazija v Kőszegu. Jezuiti so v letih 1651–1732 poučevali na győrski gimnaziji, v letih 1679–1773 pa v Kőszegu, kjer so sodelovali pri ustanavljanju katoliške sirotišnice Kelcz-Adelffy,⁵ katere dijaki so obiskovali dobro kőszeško osnovno šolo in gimnazijo. Po ustanovitvi sombotelske škofije leta 1777 je kőszeška sirotišnica, šlo je za brezplačen dijaški internat, razširila svoje delovanje na celotno prekmursko ozemlje. Po želji škofa Jánosa Szilyja in prizadevanju vicearhidiakona (dekana) »Slovenske okrogline« (*Tót-ság*) Mikloša Kűzmiča so v sirotišnico prišli številni Prekmurci ter tu obiskovali ljudsko šolo in gimnazijo. Prav v času vicearhidiakona Mikloša Kűzmiča je bilo v kőszeški sirotišnici 123 slovenskih dijakov iz Prekmurja (izmed teh jih je bilo 84 evangeličanskih staršev, torej spreobrnjenec). Od teh se jih je 27 odločilo za duhovniški poklic, najmanj 10 si jih je izbralo poklic učitelja. Kűzmič je za 38 dijakov iz svoje župnije posredoval za sprejem v kőszeško sirotišnico, ki se je leta 1749 spremenila v gimnazijsko pripravnico, v dijaški zavod, povezan z gimnazijo.⁶ »Do konca prve svetovne vojne je našlo v njej svoj novi dom in odprto pot do raznih poklicev okrog 470 večinoma revnih dečkov iz Prekmurja, katoliških in evangeličanskih, od slednjih je 162 prestopilo v katoliško vero. V sirotišnici so dobili dobro vzgojo in usposobiti so se mogli za razne poklice. Od teh 470 prekmurskih gojencev sirotišnice jih je 83 postalo duhovnikov ali redovnikov.«⁷

1.2 Teološko izobraževanje bodočih škofijskih duhovnikov iz Prekmurja in za Prekmurje

Do ustanovitve sombotelske škofije so kandidati za duhovništvo z ozemlja med Muro in Rabo večinoma študirali v dveh škofijskih teoloških učiliščih, iz dolnjega Prekmurja v Zagrebu in iz gornjega Prekmurja v Győru.

Dolnje Prekmurje, sedanja lendavska dekanija

Spodnje Prekmurje, tj. področje današnje lendavske dekanije, je spadalo v beksinski arhidiakonat zagrebške škofije vse do ustanovitve škofije v Sombotelu (1777). Duhovniški kandidati za škofijske duhovnike iz dolnjega Prekmurja so vse dotlej študirali v Zagrebu, kjer je bil študij dokaj dobro organiziran. Znano je, da je filozofsko teološki študij v Zagrebu začel Štefan II. Babonić (1227–1247), veliki zagrebški škof, ki je študiral tudi na pariški univerzi Sorboni.⁸ Eden od njegovih naslednikov, blaženi Avguštin Kazotić OP (1303–1322), je ustanovil

⁵ »Sirotišnica« ne pomeni nič kaj slabšalnega, saj tudi danes številne države podpirajo z različno visokimi štipendijami srednješolce in študente. Kőszeška sirotišnica Kelcz-Adelffy se je imenovala po ustanovitelju, jezuitu p. Mirku Kelczu, in dobrotniku Antonu Adelffyju, ki je svoja obširna posestva v Bakovcih, Krogu, Sóbotti in drugod zapustil tej ustanovi.

⁶ Prim. Jože Smej, Župnija Sv. Benedikta v Kančevcih, v: *Stopinje* 1978, str. 31–32.

⁷ Prim. Škafar, Jezuiti in krajina med Muro in Rabo, str. 90.

⁸ Prim. Andrija Lukinović, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, Zagreb 1995, str. 63 (dalje: Lukinović, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*).

katedralno šolo z oddelkom »svobodnih umetnosti« in teologije s poudarkom na študiju svetopisemskih, patrističnih in sholastičnih besedil. Po-tridentinsko semenišče Jurija Draškovića (1567–1578) s humanistično šolo in jezuitskim kolegijem (1633) na Gornjem Gradu je ob obilni denarni podpori škofa Franca Ergelskega (1628–1637) in kanonika Nikole Dijaneševića, velikega prošta zagrebskega kapitlja, omogočilo ustanovitev Akademije (1662). To je 23. septembra 1669 potrdil cesar in kralj Leopold I.⁹ in jo vpisal v generalni študij dežel habsburške krone s pripadajočimi vseučilišnimi pravicami in privilegiji. Cesarski odlok 3. 11. 1671 je ratificiral hrvaški sabor (*»salvis tamen iuribus et libertatibus Regni in suo vigore permanentibus«*). Program iz leta 1673 predvideva teoretični in praktični del študija na katedrah filozofije, dogmatične in moralne teologije, ob katerih se postopno organizirajo katedre kanonskega prava (1726/27), kontroverzistike (1747/48), bibličnih jezikov, cerkvene zgodovine in govorništva (1757/58). Po ukinitvi jezuitskega reda (1773) je cesarica in kraljica Marija Terezija preuredila zagrebški generalni študij v »Kraljevsko akademijo znanosti« s tremi fakultetami: filozofsko, teološko in pravno.

K tem pustim podatkom moramo dodati, da je zagrebško filozofsko-teološko šolo za študij bodočih duhovnikov vodil kanonik lektor. Za zagrebško semenišče je vse do leta 1792 skrbel Kapitelj, t.j. kanoniki, leta 1792 pa si je škof Vrhovac pridržal vlogo vodstva, čeprav so bili kanoniki tudi dalje rektorji semenišča.

Poleg zagrebskega semenišča je imela zagrebška škofija še dva kolegija (zavoda) za izobrazbo duhovnikov: bolonjski (Bologna je najstarejša univerza na svetu) in dunajski kolegij. Bolonjski kolegij je utemeljil kanonik Pavel Zondin v Bologni leta 1556. To je bil čas pogostih turških vpadov na hrvaško ozemlje in tudi na območje zagrebske škofije. V Bologno so študentje teologije odhajali z obveznostjo, da se po končanem študiju vrnejo v domovino. Pavel Zondin je zaupal in izročil ta kolegij upravi Zagrebskega kapitlja, kar je bila njegova daljnovidna poteza. Zagrebška škofija je iz Bologne dobila veliko število duhovnikov intelektualcev, voditeljev cerkvenega življenja, politike, gospodarstva, umetnosti in kulture, kar je tudi na Hrvaškem premalo znano.¹⁰ V Bologni so študirali tudi nekateri župniki, ki so delovali v spodnjem Prekmurju.¹¹

Dunajski kolegij je leta 1628 ustanovil kanonik Benedikt Vinković, poznejši zagrebški škof, s pomočjo fundacije kanonika Baltazarja Dvorničića. Namen dunajskega kolegija in obveznosti gojencev (štipendistov) so bile enake kot

⁹ Leta 2019 so v Zagrebu praznovali 350-letnico univerze.

¹⁰ Prim. Lukinović, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, str. 42–43; Damir Barbarić, Bolonjski Ugarsko-Ilirski zavod u kulturnoj povijesti Hrvatske, v: *Prilozi*, 14 (1988), št. 1–2 (27–28), str. 55–76.

¹¹ V Bologni so študirali: teologijo Mirko (Emerik) Nylas, župnik v Dobrovniku 1688; filozofijo in teologijo Nikolaj Kiss, dolgoletni župnik v Dobrovniku (1690?–1716). Prim. Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 251.

bolonjskega kolegija. Rektor dunajskega kolegija, ki je bil pogosto v Zagrebu, je bil hkrati tudi dunajski agent zagrebskega škofa. Škofoj je sporočal vse novosti, ki jih je izvedel na Dunaju. Oba kolegija, bolonjski in dunajski, ki ju je ukinil cesar Jožef II.,¹² sta delovala do priključitve Prekmurja sombotelski škofiji.

Nekateri Prekmurci iz lendavske dekanije so študirali tudi drugod kot kandidati za duhovnika za katero od drugih škofij, npr. v Veszprému,¹³ kar ni bilo običajno, šlo je za izjeme, kar pa v tem kontekstu ni tako pomembno.

Gornje Prekmurje, sedanja murskosoboška dekanija in Porabje

Gornje Prekmurje je do ustanovitve sombotelske škofije spadalo pod škofijo v Zagrebu, ki je bila ustanovljena leta 1094, od leta 1176 pa pod škofijo v Győru, ki je bila ustanovljena že leta 1009. Začetki vzgoje duhovnikov v Győru izvirajo že iz srednjega veka, čeprav je nejasno, točno kdaj je bil ta začetek, ali je že delovala kapiteljska šola po 4. lateranskem koncilu leta 1215. Prva ohranjena listina¹⁴, ki govori o teološki šoli v Győru, je iz leta 1345. Na teološkem inštitutu sta leta 1512 učila dva predavatelja, ki sta imela bakalavreatsko izobrazbo. Okoli leta 1540 je šola imela hude gmotne težave. Pouk je začasno prenehal, ko so Turki zasedli Győr, ko pa so mesto osvobodili, se je spet nadaljeval in leta 1600 so nadaljevali z izobraževanjem bodočih duhovnikov.¹⁵

Nov polet so šolstvu dali jezuiti, ki so se na pobudo škofa Miklósa Dallosa leta 1626 naselili v Győru in že isto leto ustanovili gimnazijo. Ta jezuitski zavod je bil velika konkurenca kapiteljski šoli. Predvsem je dunajski *Pazmaneum*¹⁶ (od leta 1624) veliko vplival na tiste, ki so se pripravljali na duhovniški poklic, kakor tudi teološka fakulteta na Univerzi v Trnavi, ki je začela z delovanjem v študijskem letu 1638/1639. Kmalu je jezuitski inštitut v Győru začel s predavanji osnovnih teoloških predmetov, najprej kazuistiko, zato je kapiteljska šola počasi izgubljala pomen in okoli 1640 prenehala delovati. György Széchenyi je dal leta 1688 zgraditi stavbo seminarja. Jezuitski inštitut so preimenovali v akademijo leta 1718, ko so že predavali tudi moralno teologijo. V inštitutu so med 1732 in 1733 začasno predavali benediktinski učitelji, ki so prišli iz Pannonhalme.

¹² Lukinović, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, str. 43.

¹³ Marko Jožef Dravec (Márk József Drávecz) (Beltinci 1697–1779 Veszprém) je v letih 1729–1732 študiral dogmatiko in fundamentalno teologijo kot gojenec zavoda Collegium Rubrorum v Trnavi na Slovaškem. Prim. Jožef Tomec, Beltinčar Jožef Marko Dravec, kanonik in vikar v službi Cerkve, v: *Stopinje 2014/2013*, str. 132–133.

¹⁴ Pri madžarskih besedilih mi je priskočil na pomoč Akos Antal Doncsecz, ki se mu lepo zahvaljujem.

¹⁵ Prim. Réka Ibolya Juhász, *A Győri Felsőoktatás intézményeinek Hallgatói, 1719–1852*, Budapest 2017, str. 7.

¹⁶ Pázmáneum (*Collegium Pazmanianum*) se je imenoval duhovniški izobraževalni zavod, ki ga je leta 1623 na Dunaju ustanovil kardinal Péter Pázmány (1570–1637), nadškof Esztergoma, in ga zaupal jezuitom. Inštitut je bil zavod za vzgojo elitne izobrazbe madžarskih in drugih duhovnikov. Študenti niso bili samo Madžari, ampak tudi Slovaki, Nemci, Hrvati in drugi. V Pazmanianumu je študiral tudi Franc Žbüll (Turnišče 1825–1864 Veliki Dolenci), bil zelo izobražen, govoril več jezikov, žal je umrl mlad (Giula Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, Szombathely 1935, str. 352; Anton Trstenjak, *Slovenci na Ogrskem: narodpisna in književna črtica*, Maribor 2006, str. 175–177).

Takrat je študij trajal pet let: dve leti filozofije in tri teologije. Leta 1733 so na pobudo győrškega škofa Lajosa Fülöpa Sinzendorfa v Győr prišli štirje dominikanski redovniki, da bi predavali teologijo. Ti štirje učitelji so predavali filozofijo, spekulativno teologijo, moralno in dogmatično teologijo. Győrski škof Adolf Groll pa je piaristom prepustil pouk v gyórskem inštitutu (1736–1744). Za študij na Visoki teološki šoli v Győru beremo, da je leta 1740, ko je tam študiral Ivan Požgaj (1727–1759), študij trajal tri leta, od 1. novembra do konca avgusta. Poučevali so piaristi. Dva piarista sta predavala spekulativno teologijo, eden pa dogmatiko. Spekulativna teologija ali sholastika je skušala znane teološke resnice razložiti v luči filozofije. Kot glavni učbenik so profesorji uporabljali *Summo* sv. Tomaža. Skupaj s spekulativno teologijo so predavali tudi moralko. Dogmatika (*theologia positiva*) pa je v luči vere razlagala verske resnice. Črpala je iz Svetega pisma, svetega izročila in avtoritete Cerkve.¹⁷

Do sredine 18. stoletja se je povečalo število študentov, zlasti število svetnih študentov, ki so s tem povečali število slušateljev pravne fakultete, približno na 60–70 oseb. Kljub temu je győrski škof Ferenc Zichy odposlal piariste¹⁸ in možnost za pouk so leta 1745 dobili jezuiti. Predavali so Sveto pismo, hebrejščino, sholastično teologijo, kazuistiko, pozneje so tem dodali še dogmatiko, pouk diskusije (polemike), cerkveno pravo, razlago Svetega pisma in cerkveno zgodovino. Takrat je teološko izobraževanje trajalo 3 leta. Večje spremembe v sestavi teološkega pouka so v Győru nastale po letu 1773, ko so bili ukinjeni jezuiti. Po sklepu Marije Terezije so namesto jezuitov pri pouku uporabili druge »ustrezne duhovnike«, začasno nadzorniško službo pa so zaupali gyórskemu škofu. Tako se je pouk lahko nadaljeval brez prekinitve, kajti győrski škof Ferenc Zichy je angažiral sedem svetnih in tri (nekdanje) jezuitske učitelje v inštitutu.¹⁹

Tu omenimo še Blaža pl. Jaklina, ki je bil rojen 8. 9. 1644 v Murski Soboti, in je bil sin sodnika, Slovenca. Zdi se, da lahko upravičeno domnevamo, da je študiral na teološki fakulteti univerze v Trnavi, ki jo je leta 1635 ustanovil esztergomski nadškof kardinal Péter Pázmány. Jaklin je bil posvečen v duhovnika v Esztergomu, najprej je bil župnik, pozneje požunski in esztergomski kanonik, leta 1688 je postal škof v Kninu na Hrvaškem, kjer pa zaradi zasedbe Turkov ni bival, leta 1691 je postal škof v Nitri na Slovaškem, kjer je leta 1695 umrl.

Licenciati

Leta 1628 je jezuit Péter Pázmány, od leta 1616 esztergomski nadškof, od leta 1629 kardinal, sklical pokrajinsko sinodo v današnji Bratislavi (madž. *Pozsony*, nem. *Pressburg*, hrv. Požun), na katero je povabil vse škofo in kanonike

¹⁷ Prim. Réka Ibolya Juhász, *A Győri Felsőoktatás intézményeinek Hallgatói, 1719–1852*, Budapest 2017, str. 8.

¹⁸ S. P. = Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matri dei Scholarum Piarum (piaristi), (šolski bratje, sv. Jožef Calasanzio).

¹⁹ Prim. Réka Ibolya Juhász, *A Győri Felsőoktatás intézményeinek Hallgatói, 1719–1852*, Budapest 2017, str. 78.

esztergomske metropolije. Glavna točka sinode je bila: Kako moremo in moramo pomagati v pastoračiji zaradi pomanjkanja katoliških duhovnikov? Zaradi pomanjkanja duhovnikov so škofje in kanoniki sklenili, da zadolžijo šolnike, organiste, šolske upravitelje, da morajo ob nedeljah in praznikih prebrati evangelijski odlomek in postilo (razlago). Rečeno je bilo, da naj škofje izberejo primerne laike, naj jih pooblastijo oziroma naj jim dajo dovoljenje (*»licentia«*) za izvrševanje nekaterih verskih obredov. Izvzeta so bila opravila, za katera je potrebno mašniško posvečenje. Take laike so imenovali licenciati. Od sklepa požunske sinode, leta 1628 do leta 1756, ko je licenciat Nikolaj Miholič odšel od Sv. Marjete v Puževcih, župnija Martjanci, za kantorja na Tišino, je bilo v Tótságu (Slovenski okroglini), h kateri so nekaj časa spadale tudi župnije Bogojina, Turnišče in Dobrovnik, več licenciato. Žal so ohranjena imena samo štirih. Kazojanova vizitacija iz leta 1698 omenja dva licenciata: Adama Vertiča v Puževcih (martjanska župnija) in Janeza Vogrinčiča v Dolencih. Kanonična vizitacija iz leta 1765 pa omenja še dva: Nikolaja Miholiča v Puževcih in Tomaža Kozerija v licenciaturi pri Sv. Sebeščanu v Pečarovcih. Domnevamo lahko, da je bil licenciat tudi Andrej Rogan, ki je v Dokležovju 9. 10. 1676 vpisal rokopisni vstavek besedila, ki je manjkalo v tiskani Postilli Antona Vramca.²⁰ V tej razpravi nas zanima predvsem njihova izobrazba. Licenciat Adam Vertič iz Gornje Lendave je bil *»logicus absolutus«* (diplomiran logik) (prvi letnik filozofije, po končani šestletni gimnaziji) in je od leta 1689 opravljal licenciatsko službo v Puževcih. Vertiču je v Puževcih sledil licenciat Nikolaj Miholič, ki je imel primerno izobrazbo, saj je leta 1756 postal upravitelj šole na Tišini. Pri Vogrinčiču, licenciatu v Dolencih, pa piše, da je *»syntaxi eruditus«* (izučen v sintaksi), četrti letnik šestletne gimnazije. O licenciatih je Martin Horvat na Teološki fakulteti v Ljubljani napisal odlično diplomsko nalogo.²¹

2 ŠTUDIJ ŠKOFIJSKIH DUHOVNIKOV V SOMBOTELSKI ŠKOFIJI

Ob ustanovitvi sombotelske škofije leta 1777 je postala kóseška katoliška sirotišnica za celo Prekmurje odličen osnovnošolski ter srednješolski zavod, ki so ga takrat vodili benediktinci. Višjo gimnazijo so večinoma obiskovali pri premonstratencih v Sombotelu.

Duhovniški kandidati nove sombotelske škofije so do leta 1784 študirali v Győru. Ko pa je cesar Jožef II. ukinil škofijske teološke šole, tudi v Győru in

²⁰ Andrej Rogan je 9. 10. 1676 vpisal rokopisni vstavek v *Postillo* (1586) Antona Vramca in sicer tisto besedilo, ki je manjkalo. Prim. Tatjana Grah, Rokopisni vstavek Andreja Rogana v kajkavskem pridigarskem priročniku – Postilli Antona Vramca, v: *Stopinje* 2007, str. 74–75.

²¹ Prim. Martin Horvat, *Licenciati v distriktu, sedaj imenovanem Gornje Prekmurje*, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, diplomska naloga, Ljubljana 2006.

Budimu, in ustanovil generalne seminarje po *Ratio Educationis*, med drugim v Bratislavi, so tam do leta 1790 študirali tudi bogoslovci iz škofije Sombotel. S smrtjo Jožefa II. leta 1790 so bili generalni seminarji ukinjeni in sombotelski škof se je odločil za svoje škofijsko teološko učilišče. Že prvo leto, 1790/91, je bilo v sombotelskem škofijskem učilišču vpisanih 10 novomašnikov in 33 drugih študentov. Leto pozneje, 1791, pa je sombotelska škofija imela v malem semenišču že tudi 10 dijakov. Tako so prekmurski škofijski duhovniški kandidati od leta 1790 in do konca prve svetovne vojne študirali filozofijo in teologijo v Sombotelu,²² nekateri pa tudi drugod.²³ Gyula Géfin v svoji knjigi *A szombathelyi egyházmegye története*, 2., navaja število bogoslovcev za vsako leto od leta 1790 do 1929, ki so študirali na sombotelskem škofijskem teološkem učilišču, in tudi število malosemeniščnikov od leta 1791 do 1929.²⁴

G. Géfin v tretjem delu svoje knjige *A szombathelyi egyházmegye története* predstavi vse duhovnike sombotelske škofije, bilo jih je 1495, ki so od leta 1777 in do izida knjige 1935 v njej delovali.²⁵ Za tiste, ki so ob ustanovitvi sombotelske škofije ostali v njej, tudi pripiše, kje so študirali teologijo. Tako za Miklóša Küzmiča, Jurija Raffaya in druge iz gornjega Prekmurja omeni Győr,²⁶ za takratnega beltinskega župnika Jurija Tudorja, turniškega kaplana Petra Gregorja in druge pa Zagreb.²⁷ Tistim, ki so dosegli doktorate in so študirali na teološki fakulteti Univerze Pétra Pázmánya v Budimpešti ali kje drugje, tudi dopiše akademski naslov. Med njimi je najbolj znan dr. Franc Ivanocy (1857–1913), ki je kljub visokim cerkvenim službam po svoji želji prišel v Prekmurje in je postavil temelje za poznejšo priključitev Prekmurja k matični domovini in je resničen prekmurski „čedermač“. Druga dva, dr. Franc Rogač (Tišina 1880–1961 Budimpešta) in dr. Mirko Lenaršič (Gornji Slaveči 1882–1966 Nyőgr pri Sálváru),²⁸ sta po prvi svetovni vojni ostala na Madžarskem, čeprav sta bila Ivanocyjeva sodelavca. Jožef Smej prišteva dr. Franca Rogača, poznejšega škofa v Pečuhu, ob Jožefu Kleklu st., Ivanu Baši, Petru Kolarju in Jožefu Sakoviču v ožji krog Ivanocyjevih sodelavcev, dr. Mirka Lenaršiča pa ob Jožefu Kleklu ml., Ivanu Slepču, Štefanu Kūharju, Jožefu Bagariju in Jožefu Borovnjaku v širši Ivanocyjev krog. Mirko Lenaršič in Franc Rogač sta imela po prvi svetovni vojni možnost priti v Slovenijo, kjer so dr. Mirku Lenaršiču ponujali ravnateljsko mesto na novoustanovljeni

²² Prim. Gyula Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 1. kötet, Szombathely 1929; Gyula Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 2. kötet, Szombathely 1929; Gyula Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, Szombathely 1935.

²³ Franc Ivanocy (Ivanocy 1857–1913 Tišina) je študiral teologijo v centralnem semenišču v Budimpešti kot gojenec sombotelske škofije. V Budimpešti je doktoriral z disertacijo »Sveto pismo in klinopisni spomeniki« (A szentírás és az ékíratos emlékek). V: Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 265–266.

²⁴ Prim. Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 2. kötet, str. 497–500.

²⁵ Prim. Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, str. 11–468.

²⁶ Prim. Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, str. 234, 337.

²⁷ Prim. Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, str. 436, 118–182.

²⁸ Prim. Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, str. 67, 243, 342.

soboški gimnaziji, dr. Franc Rogač pa bi morda lahko postal murskosoboški škof, saj se je o samostojni škofiji takrat veliko govorilo.²⁹

Sombotelska škofija je izdala nekrolog vseh duhovnikov, ki so delovali v sombotelski škofiji v letih 1777–2002 (*Calendarium, Sacerdotum mortuorum dioeceseos Sabariensis ab anno 1777 – usque ad novissimum tempus*), v katerem so tudi nekateri duhovniki, ki so tam delovali celo med drugo svetovno vojno (npr. Danijel Halas, 16. 3. 1945, Jožef Klekl st., 31. 5. 1947, Alojzij Kozar, 24. 9. 1999).³⁰

3 REDOVNI DUHOVNIKI IZ PREKMURJA IN V PREKMURJU

Najprej predstavimo redove, ki so imeli poklice iz Prekmurja, in redove, katerih člani so vsaj občasno delovali v Prekmurju ali pa vzgajali prekmurske fante. Omenimo jih po abecedi: benediktinci, cistercijani, dominikanci, frančiškani, jezuiti, kapucini, piaristi, premonstratenci in salezijanci. Nekateri od njih so se ukvarjali s šolstvom in so kot vzgojitelji ali profesorji vzgajali in poučevali tudi bodoče škofijske in redovne duhovnike, drugi pa so imeli srednje in teološke šole samo za potrebe svojega reda. (Državno priznane šole so imeli benediktinci, cistercijani, jezuiti, piaristi in premonstratenci.) Seveda tukaj ni cilj, da bi šolstvo podrobno obdelali, marveč samo nakažimo, kje so prekmurski fantje dobivali svojo srednjo in višješolsko izobrazbo in v katere redove so vstopali.

3.1 Benediktinci

Zanimivo je, da ustanovitev zagrebške škofije sovpada z ustanovitvijo benediktinske opatije »de Borchii« pri Sv. Benediktu na Goričkem leta 1093. Benediktinci naj bi prišli k Sv. Benediktu iz opatije v Blatenskem kostelu – Zalaváru, ki je bila obnovljena leta 1019 in je bila v 11. stoletju edina benediktinska opatija v Zalski županiji. Ta opatija je bila, kot drugi benediktinski samostani na Madžarskem, povezana s centralno opatijo v Pannonhalmi (lat. *Archiabbatia ali Abbatia Territorialis Sancti Martini in Monte Pannoniae*), ki je bila ustanovljena leta 996 in je eden od najstarejših zgodovinskih spomenikov na Madžarskem. Ivan Zelko meni, da je bila večina redovnikov že v Blatenskem kostelu slovenskega rodu, kar velja prav tako za benediktinsko opatijo pri Sv. Benediktu v današnjih Kančevcih. Prav ti benediktinski redovniki so od 11. do 13. stoletja vodili dušno pastirstvo na območju današnjega Prekmurja in Porabja, dokler jih niso v Porabju zamenjali monostrski cistercijani, ki so tja prišli leta 1183. Benediktinci pri Sv. Benediktu v današnjih Kančevcih nam niso zapustili sledov o šolstvu. Od vseh benediktinskih opatij je najbolj slavna opatija Pannonhalma, ki so jo

²⁹ Prim. Jože Smej, *Pastoralna dejavnost Ivanocyjevega kroga*, Maribor 1975, str. 30–34.

³⁰ Joannes Németh, (Composuit), *Calendarium, Sacerdotum mortuorum dioeceseos Sabariensis ab anno 1777 – usque ad novissimum tempus*, Sabariae 1968; (Il. ed. László Gyürki, Körmend 2002).

sicer benediktinci občasno opuščali v času 150-letne turške zasedbe, toda po odhodu Turkov so samostan temeljito obnovili. Opatiji v Pannonhalmi se je v 19. in 20. stoletju pridružilo nekaj Prekmurcev, kar je razvidno iz *Nekrologija*, ki prinaša popis samo za leta 1802–1986. Žal starejših benediktincev zato ni bilo mogoče odkriti.³¹

Najbolj znan benediktinec iz Prekmurja v 19. stoletju je bil dr. Franc p. Samuel Markoja-Márkfi (Črenšovci 1811–1861 Budimpešta). Osnovno šolo je začel doma v Črenšovcih, nadaljeval meščansko v Lendavi in gimnazijo začel pri premonstratencih v Sombotelu, nadaljeval v Kőszegu, v šoli, ki so jo takrat vodili benediktinci, h katerim je vstopil leta 1826 v Pannonhalmi in tam dobil redovno ime Samuel. Po končanem noviciatu je dve leti študiral filozofijo v Győru in eno leto v Pannonhalmi, od 1831 do 1834 teologijo in nato nadaljeval podiplomski študij v letih 1834–1837 na višjem znanstvenem teološkem zavodu sv. Avgušтина (*Augustineumu*) (1816–1918) na Dunaju, kjer je leta 1837 doktoriral. Po šestih letih profesure v Pannonhalmi je leta 1846 postal profesor bibličnih znanosti na budimpeški univerzi Pétra Pázmányja in se je zato preselil v Budimpešto. Bival je v zavodu šolskih bratov piaristov. V letih 1849–1855 je bil dekan Teološke fakultete, 1. 3. 1860 pa je bil imenovan za rektorja univerze Petra Pázmányja. Žal je že 2. 6. 1861 kot rektor umrl v Budimpešti, kjer je tudi pokopan. Ob jezuitu Juriju Dobronokiju (Dobrovnik 1588–1649 Trnava) je bil p. Samuel Markoja drugi Prekmurec, ki je dosegel čast rektorja univerze Petra Pázmányja v Budimpešti, kamor so jo leta 1777 premestili iz Trnave na Slovaškem.³²

Iz Prekmurja so bili znani še benediktinci: dr. Franc p. Florijan Kúhar (Prosenjakovci 1893–1947 Tiszaujfalu, Madžarska), študiral v Innsbrucku, predaval tudi v Rimu pri Sv. Anzelmu; dr. Rudolf p. Timotej Sommer (Grad 1894–1950 Bakonybélben); Mihael p. Balduin Vörös (Lendava 1871–1924 Zalaapáti), deloval je v Pannonhalmi in drugod na Madžarskem. Omenimo še zadnjega benediktinca iz Prekmurja, dr. Franca p. Edeja Kúharja (Prosenjakovci 1928–2013 Győr), ki je bil gimnazijski profesor biologije in kemije v Pannonhalmi (1955–1957) ter v Győru (1957–1994) in pozneje spovednik v znanem avstrijskem romarskem svetišču Mariazell.³³

3.2 Cistercijani

Cistercijanski samostan v Monoštru je na številne načine vplival na Slovence med Rabo in Muro. Gimnazija Mihály Vörösmartyja v Monoštru, ki so jo od leta 1893 vodili cistercijani, kjer je študiralo več Prekmurcev, je imela

³¹ Prim. *A Pannonhalmi Szent Benedek – rend, Névtára, 1802–1986*, Győr 1987.

³² Jožef Smej, Dr. Franc Markoja-Márkfi (1811–1861), benediktinec, rektor univerze, v: *Stopinje* 2001, str. 55–62.

³³ Prim. Vinko Škafar, Redovni duhovniki, ki so bili rojeni ali so umrli na območju sedanje murskosoboške škofije, v: *Zbornik soboškega muzeja* 9–10 (2007), str. 175–216 (dalje: Škafar, Redovni duhovniki).

najprej samo štiri razrede. Zato je npr. Avgust Pavel, ki je leta 1897 začel gimnazijo v Monoštru, leta 1901 odšel v peti razred premonstratske gimnazije v Sombotel. Omenimo vsaj tri cistercijane iz Prekmurja, ki so povezani z Monoštrom in še danes cvetočo opatijo Heiligenkreuz, kjer so tudi študirali. P. Štefan Hüll (Dolnji Slaveči 1750–1832 Monošter), dolgoletni dušni pastir v Monoštru, poleg nemščine in madžarščine je govoril tudi slovenščino.³⁴ Jožef p. Daniel Küzmič (Dolenci 1787–1868 Monošter) je končal dva letnika filozofije v Sombotelu, teologijo pa v Heiligenkreuzu. Bil je gimnazijski profesor v Wienerneustadtu (1819–1826), župnik v Modincih in Monoštru.³⁵ Mihael p. Placid Arvay (Hraščice 1862, krščen v Turnišču–1947 Heiligenkreuz), dolgoletni župnik v cistercijanskih župnijah v bližini Heiligenkreuza blizu Dunaja.³⁶

3.3 Dominikanci

Z nekdanjim dominikanskim madžarskim samostanom se srečujemo, ko obiščemo cerkev sv. Martina v Sombotelu, kjer je v 19. stoletju nekaj časa služboval dominikanec p. Egyed Konrad Glašič (1848–1927), doma iz Kranja, od leta 1876 do smrti 1927 pa je živel v Vasváru, kjer je bil dolgo župnik in tudi družbeno dejaven. Bolj znan je dominikanec dr. Štefan p. Dominik Ratnik (Vanča vas 1884–1959 Budimpešta), ki je pisal v madžarščini, francoščini in angleščini in je bil v Sombotelu ravnatelj osnovne šole. Omenimo še p. Inocenca Jožefa Hrena (1920–2009), tretjega dominikanca, potomca prekmurskih izseljencev iz Srednje Bistrice, ki je bil dolga leta znan profesor v ZDA, čeprav spada k mlajši, povojni generaciji.³⁷

3.4 Frančiškani

Razpoložljivi podatki pričajo, da so bili od vseh redovnikov do leta 1919 s Prekmurjem najbolj povezani manjši bratje frančiškani, ki so pripadali različnim frančiškanskim pokrajinam (provincam) na Madžarskem in v začetku 20. stoletja tudi k zagrebški Frančiškanski provinci sv. Cirila in Metoda. Iz najstarejše madžarske Frančiškanske province sv. Marije so ohranjena imena provincialov vse od leta 1239, kar nekaj jih ima slovanske priimke, čeprav ni mogoče ugotoviti, ali je morda kdo iz Prekmurja, ker ni zapisan kraj rojstva.³⁸ Do ustanovitve samostojne frančiškanske slavonsko-madžarske (hrvaške) kustodije leta 1655 in že leta 1661 slavonsko-madžarske (hrvaške) province sv. Ladislava,

³⁴ Prim. Vinko Škafar, Trije prekmurski cistercijani, v: *Stopinje* 2010, str. 120–121 (dalje: Škafar, Trije prekmurski cistercijani).

³⁵ Prim. Škafar, Trije prekmurski cistercijani, str. 121–122.

³⁶ Prim. Škafar, Trije prekmurski cistercijani, str. 122–123.

³⁷ Prim. Škafar, Redovni duhovniki, str. 204. Mlajši je ameriški dominikanec p. Inocenc Jožef Hren (Chicago 1920–2009 Chicago), sin prekmurskih staršev iz župnije Črenšovci, ki je bil profesor. Hrena omenjamo med dominikanci, ker so o njem ponekod napačni podatki.

³⁸ Prim. *Schematismus Provinciae Sanctae Mariae Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria*, Budapest 2005, str. 13–18.

ki je na začetku imela sedem samostanov (med njimi tudi Ormož, Varaždin in Zagreb), so Prekmurci vstopali v madžarsko provinco sv. Marije. Zaradi bližine frančiškanskega samostana v Németújváru (Güssing, Novi Grad) (1641) na južnem Gradiščanskem, ki je do konca prve svetovne vojne spadal v madžarsko Frančiškansko provinco sv. Marije, je ostal povezan predvsem s tistim delom Prekmurja, ki je do leta 1777 spadal pod győrsko škofijo in v Železno županijo. Med gvardijani frančiškanskega samostana v Güssingu je prav tako veliko slovanskih priimkov.³⁹ Žal ni nobenih imen iz frančiškanskega samostana v Semenju (Muraszemenye), danes na Madžarskem, tik ob tromeji s Hrvaško, kjer je precej verjetno, da bi se kdo iz Prekmurja (beksinski arhidiakonot) lahko pridružil frančiškantom v takrat najbližjem samostanu. Ob ustanovitvi, sredi 14. stoletja, je semenjski samostan pripadal Frančiškanski kustodiji v Pečuhu. Omeniti moramo tudi kratkotrajno frančiškansko skupnost v Murski Soboti (1671–1680), ki pa zaradi prekratkega časa ni občutno vplivala na Prekmurje.⁴⁰ Zelo dragocen je *Nekrologij* madžarske Frančiškanske province sv. Marije, ki se končuje z obdobjem cesarja Jožefa II.⁴¹ Možno je, da je bil kak posameznik član leta 1448 ustanovljenega vikariata in od leta 1517 madžarske Frančiškanske province sv. Odrešenika, ali leta 1757 ustanovljene madžarske Frančiškanske province sv. Janeza Kapistrana.

V Zagrebu hranijo *Nekrologij* Frančiškanske province sv. Cirila in Metoda,⁴² v Budimpešti *Nekrologij* madžarskih Frančiškanskih provinc sv. Odrešenika, sv. Marije, sv. Janeza Kapistrana in sv. Ladislava,⁴³ v Güssingu na Gradiščanskem pa *Nekrologij* avstrijske Frančiškanske dunajske province.⁴⁴ Manjši bratje frančiškani so imeli svoje interne samostanske srednje in teološke šole v različnih samostanih, nekatere so bile tudi znotraj njihovega reda visoko ocenjene, kar je obširno raziskal Franjo Emanuel Hoško.⁴⁵ Med varaždinskimi predavatelji teologije v času, ko je spadal varaždinski samostan v Frančiškansko provinco sv. Ladislava, je bil predavatelj teologije p. Kalist Beltinčan (Beltinci 1701–1742 Križevci) in pozneje predavatelj filozofije p. Ambrož Franc Balašić (Selo v Prekmurju 1784–1812 Varaždin).

³⁹ Piusz Rác, *Ferencesek az orszög nyugati részén*, Zalaegerszeg 2004, str. 134–136.

⁴⁰ Prim. Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 137–139.

⁴¹ Prim. *Catalogus Patrum et Fratrum Almae Proae S. Mariae Hungariae in Deo Defunctorum*, Anno MDCCCLIV.

⁴² Prim. *Nekrologij Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metode*, Zagreb 1998.

⁴³ Prim. A zombori zárda. *Kapisztrana, salvatoriana, ladislaita és bulgár provinciái elhunyt tagjai* (slov. Somborski samostan rezidenca). Pokojni člani kapistranske, salvatorianske, ladislavske in bolgarske province. Nahaja se v samostanski knjižnici OFM v Budimpešti, Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Margit krt 23, H–1024 Budapest.

⁴⁴ Prim. Österreichische Franziskaner Provinz des hl. Bernhardin von Siena, *Aus dem Totenbuch unserer Provinz*, 1451–2007, Wien 1962.

⁴⁵ Prim. Franjo Emanuel Hoško, *Slavonska franjevačka učilišta*, Zagreb 2011; isti, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb 2002.

Od prekmurskih frančiškanov najbolj izstopata sicer mlajša, a posvečena še v času avstro-ogrske monarhije, p. Osvald Jožef Ošlaj (Filovci 1879–1949 Pasareš), posvečen 1901, in p. Viktor Štefan Vinkovič (Lipovci 1880–1973 Esztergom), posvečen 1903. Prvi se je ob reorganizaciji provinc odločil za Frančiškansko kapistransko, drugi za Frančiškansko Marijino provinco. O. Ošlaj je leta 1830 ustanovil žensko redovno kongregacijo, ki je preživela tudi komunizem, in bil v letih 1929–1931 provincial madžarske frančiškanske kapistranske province. Filozofijo in teologijo je tri leta študiral v Pečuhu in nato na teološki fakulteti v Zagrebu. Bil je iskan pridigar in pisatelj. Madžarske frančiškane je usmeril na Kitajsko. V. Vinkovič je srednjo šolo obiskoval v Zagrebu, filozofijo študiral v Trnavi na Slovaškem in teologijo v Bratislavi (1901–1904). Kot provincial Frančiškanske province sv. Marije (1927–1933, 1939–1942) je dvignil izobrazbeno raven svojih sobratov, tako da je imela provinca leta 1950 okrog 20 doktorjev znanosti, kar ji je omogočilo, da je tudi pod komunizmom ne samo preživela, ampak je imela tudi dve gimnaziji, v Esztergomu in Szentendreju.⁴⁶

3.5 Jezuiti

Jezuiti so po tridentinskem cerkvenem zboru močno posegli v katoliško šolstvo, kulturo in misijonsko delovanje tako v Evropi kot tudi v na novo odkritem svetu. V Prekmurju so, tako na področju zagrebške kot győrske škofije, misijonarili v letih 1609–1730,⁴⁷ čeprav so na verskem in kulturnem področju največ prispevali s šolstvom. V bližnji Gradec so prišli leta 1573 in kmalu začeli z gimnazijo, v Zagreb leta 1606 in že naslednje leto ustanovili gimnazijo, leta 1627 so se naselili v Győru, leta 1632 v Varaždinu in leta 1677 začeli s srednjo šolo Jurisics Miklós Gimnázium (JMG) v Kőszegu. Vseh pet gimnazij oziroma šol je v neki meri vplivalo tudi na dijake med Muro in Rabo, kar velja pozneje še predvsem za gimnazijo v Kőszegu.

Na graški univerzi je v letih 1586–1782 iz pokrajine med Muro in Rabo študiralo okrog 75 slušateljev. Prvi je bil Mihael Kelc iz Sobote (1599–1604), zadnji Štefan Pavel iz Beltincev (1782–1783), ki je umrl kot upokojeni pertoški župnik leta 1829.⁴⁸ Med jezuitskimi gojenci, dijaki in študenti v Gradcu so bili sinovi prekmurskih zemljiških gospodov (iz rodovin dolnjelendavskih Banfijev in gornjelendavskih Széchijev), pa tudi preprosti kmečki in trški sinovi. Nekateri od njih so postali tudi jezuiti. Med njimi sta najbolj znamenita Jurij Dobronoki

⁴⁶ Prim. Ivan Škafar, Naša znamenita frančiškana, v: *Stopinje 1974*, str. 82–85; Vinko Škafar, Frančiškani iz beltinske župnije, v: *Stopinje 2009*, str. 68–69. Deške gimnazije so pod komunizmom na Madžarskem imeli tudi piaristi v Budimpešti in Kecskemétu, benediktinci v Győru ter Pannonhalmi; dekliške gimnazije pa kaločke redovnice v Debrecenu in Budimpešti.

⁴⁷ Prim. Ivan Škafar, Jezuitski misijoni med Muro in Rabo za časa katoliške obnove (1609–1730), v: *Miscellanea (AES 1)* (urednik France M. Dolinar), Ljubljana 1979, str. 137–169; isti, Jezuiti in krajina med Muro in Rabo, str. 87–90.

⁴⁸ Prim. Škafar, Jezuiti in krajina med Muro in Rabo, 87; Géfin, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, str. 315.

(Dobrovnik 1588–1649 Trnava) in Štefan Miller (Murska Sobota 1611–1677 Sárospatak).

Še večji in daljši vpliv jezuitov na Prekmurje je prihajal iz Győra in Kőszega. V letih 1651–1732 so poučevali na győrski gimnaziji, v letih 1745–1773 pa bogoslovje na győrski akademiji.⁴⁹

Omenimo še povezavo Prekmurja z jezuiti v Zagrebu in Varaždinu. Nekaj časa so bili še posebej povezani z zagrebškim jezuitskim kolegijem. Prvi izmed dijakov zagrebškega jezuitskega kolegija, ki je vstopil v jezuitski red, je bil iz Prekmurja, in sicer Ambrozij Hari iz gornjelendavske okolice. Znan je tudi jezuit Štefan Miller (Sobota 1611–1677 Sárospatak), ki je deloval na Dunaju, na Sedmograškem, v Trnavi, v Košicah ter na dvoru kneza Rákócziya v Sárospatoku. Najbolj znan jezuit, doma iz Prekmurja, je bil Jurij Dobronoki, ki naj bi gimnazijo obiskoval v Zagrebu, filozofijo in teologijo v Gradcu, morda tudi v Rimu. V letih 1628–1630 je bil rektor zagrebškega jezuitskega kolegija. Bil je prvi rektor univerze v Trnavi, ki jo je 1635 ustanovil esztergomski nadškof in kardinal jezuit Péter Pázmány (1570–1637), kateremu je bil Dobronoki eden izmed najsposobnejših, najboljših, najizkušenejših sodelavcev ter svetovalcev. Zato ga je želel za svojega naslednika.⁵⁰

3.6 Kapucini v Radgoni

Gre za avstrijsko Radgono (*Bad Radkersburg*), kjer so imeli kapucini v letih 1614–1816 samostan in so bili povezani z bližnjim Prekmurjem. V radgonskem samostanu so imeli v letih 1649–1745, skoraj sto let, filozofsko ali teološko šolo. V radgonski Marijini cerkvi so imeli za Slovence pridige v slovenskem jeziku. Ohranjena je celo Dalmatinova Biblija, sedaj se nahaja v varaždinskem kapucinskem samostanu, ki je bila včasih last radgonskih kapucinov. Od p. Bernarda Apostla sta ohranjena v rokopisu Nemško-slovenski slovar (*Dictionarium Germanico-Slavonicum*, 1760), ki vsebuje 55.524 besed, med njimi tudi prekmurske, in *Slovenski priročnik molitev za bolnike*, ki ga je napisal leta 1759 prav v Radgoni. V Radgono so k spovedi prihajali tudi Slovenci iz gornjega in dolnjega Prekmurja,⁵¹ radgonski kapucini pa so imeli tudi dovoljenje zagrebškega škofa za spovedovanje za dolnje Prekmurje, kar pomeni, da so tudi tam spovedovali. Misijone (oznanjevanje) so imeli radgonski kapucini vse do Győra, občasno pa so spremljali tudi krščansko vojsko v boju proti Turkom, vse tja do Velike Kaniže

⁴⁹ Prim. Škafar, Jezuiti in krajina med Muro in Rabo, str. 90.

⁵⁰ Klára Mézarós, *Dobronoki György, Egy jezsuita a XVII–századból. Jezuit iz 17. stoletja*, Lendva 2004; Ivan Zelko, Župnija Dobrovnik, v: *Stopinje* 1983, str. 122–131; Škafar, Jezuitski misijoni med Muro in Rabo za časa katoliške obnove (1609–1730), str. 147; isti, Jezuiti in krajina med Muro in Rabo, str. 87–90.

⁵¹ Iz leta 1724 je ohranjeno poročilo, da med letom spovedi okrog 40.000 vernikov, kar so šteli z obhajanci, saj so takrat po spovedi samo enkrat prejeli obhajilo. Prim. Vinko Škafar, Prispevek radgonskih kapucinov k ohranjanju slovenščine v 17. in 18. stoletju, v: *Zbornik soboškega muzeja* 7 (2003), str. 17–51, 27.

(madž. *Nagykanizsa*), kjer so nekateri tudi izgubili življenje. »Kljub temu pa zagotovo vemo, da so Turki ubili tri od samostanskih bratov, ki so blizu Kaniže spremljali katoliško vojsko, da bi bili vojakom na voljo za obrede; in da so jih prav toliko, tri, zaradi sovraštva do rimskokatoliške vere grozljivo ubili ogrski krivoverci, in sicer leta 1633: patra Avgušтина iz Valletelline; drugega, čigar ime ni znano v naslednjem letu; in patra Benedikta iz Krapine leta 1635. Temu so blizu mesta zunaj tako imenovanih Ogrskih vrat zadali 15 ran in ga ubili ter ga z mosta, na katerem so zagrešili grozodejstvo, vrgli v reko Muro.«⁵² Ohranjen je tudi natis nagrobnega nagovora v nemščini z latinskim naslovom *Tragedia de virtvosa vita Rebecae Nadasd* p. Janeza iz Gradca, ki ga je imel v času bivanja v Radgoni leta 1718 ob pogrebu Rebeke Nadasdy v Gornji Lendavi.⁵³

3.7 Lazaristi

Lazaristi, ki jih je ustanovil sv. Vincencij Pavelski (1581–1660), niso imeli samostana v Prekmurju, toda v začetku 20. stoletja je kar nekaj fantov stanovalo v njihovem semenišču v Ljubljani in obiskovalo ljubljansko gimnazijo. Iz Prekmurja so se jim pridružili dr. Ivan Sobočan (Gomilice 1889–1918 Gradec), ki je umrl kmalu po opravljenem doktoratu; Matija Čontala (Motovilci 1895–1972 Celje)⁵⁴ in več redovnih bratov neduhovnikov. Lazaristi so že pred prvo svetovno vojno imeli zelo dobro obiskovane ljudske misijone v nekaterih prekmurskih župnijah.

⁵² Prim. Silvestro a Mediolano, *Annales Ord. Min. Cap.*, Appendicis ad tom. III., pars. I., Mediolani 1737, str. 134, CIX: »Hoc tamen in comperto habemus, tres e Coenobii Fratibus, catholicum prope Canisiam comitantes Exercitum, ut Sacramentis Militibus praesto essent, a Turcis fuisse trucidatos: Et itidem tres in odium Romanae Fidei ab Haereticis Ungaris dire fuisse peremptos, anno videlicet 1633. P. F. Augustinum a Valletellina; alterum, cuius ignoratur nomen in sequente anno; et P. F. Benedictum Crapiensem anno 1635. Hunc prope Urbem extra Portam hungaricam dictam, quindecim inflictis vulneribus Perfidi enecarunt; et e Ponte, super quo crudeliter egerant in fluvium Murrae deiecerunt.« Stari kapucinski Nekrologij omenja 7. 9. 1635 kot dan smrti p. Benedikta, doma v Krapini, ki bi ga naj ubili prekmurski oz. madžarski protestanti, verjetno kalvinci. Iz tega besedila izhaja tudi, da je leta 1635 »avstrijsko Radgono« (Radkersburg) z današnjo Gornjo Radgono povezoval most (pons) na Muri, s katerega so vrgli v Muro ubitega p. Benedikta iz Krapine. Most čez Muro je bil med Radgono in Gornjo Radgono tudi leta 1883, ko je Anton Trstenjak na svojem prvem potovanju v Prekmurje odšel iz Ljutomera v Radgono in posledično v Prekmurje čez most na Muri in ne z brodom. V Radgoni se je najprej zaustavil pri radgonskem kaplanu Muršecu in šele nato nadaljeval pot v Cankovo, kjer se je srečal z velikim slovenskim domoljubom Jožefom Borovnjakom. Prvo potovanje je končal v Beltincih in se je vračal domov s čolnom na štajersko stran. Svoje drugo potovanje leta 1903 pa je začel v Dolnji Lendavi in ga končal na Tišini, od koder se je čez Radgono, radgonski most, in Kapelo vrnil na štajersko stran (Anton Trstenjak, *Slovenci na Ogrskem*, Maribor 2006, str. 17, 33, 99). Tako se je lahko, razen po brodu ali s čolnom, šlo iz slovenske Štajerske predvsem v gornje in tudi dolnje Prekmurje po mostu, ki je povezoval obe Radgoni, saj je bila že za Tišino, predvsem pa za Cankovo in gornje Prekmurje ta pot najlažja in za nekatere tudi najkrajša. Radgonski most čez reko Muro so uporabljali skozi stoletja predvsem Slovenci iz gornjega Prekmurja, ko so obiskovali Slovence na Štajerskem.

⁵³ Prim. Škafar, Prispevek radgonskih kapucinov k ohranjanju slovenščine v 17. in 18. stoletju, str. 48.

⁵⁴ Prim. Škafar, Redovni duhovniki, str. 184, 207.

3.8 Pavlini v Lepoglavi (1400–1786)

Pavlini so imeli v letih 1503–1637 v Lepoglavi prvo javno gimnazijo v kontinentalni Hrvaški in v letih 1656–1786 vseučilišče, iz katerega je ohranjenih 75 doktorskih disertacij. Prekmurje s pavlini ni bilo posebej povezano, čeprav je nekaj pavlincev, zagrebških škofov, po svoji dolžnosti obiskovalo vernike na območju današnje lendavske dekanije, ki je spadala v beksinski arhidiakonat. Eden izmed škofov pavlincev Šimun II. Bratulić je leta 1611 umrl na posestvu Krištofa Banffyja v Ižakovcih.⁵⁵

3.9 Premonstratenci

Premonstratence je ustanovil sv. Norbert iz Magdeburga (1082–1134). S pomočjo redovnega vodila sv. Avgušтина je želel reformirati menihe, ki so kmalu prišli na Češko in pozneje tudi na Slovaško in Madžarsko. Tu so se jim pridružili tudi nekateri Prekmurci, saj so premonstratenci od 1772 v Sombotelu vodili gimnazijo: Franc Ivanocy je po štiriletni nižji gimnaziji v Kőszegu leta 1875 nadaljeval višjo gimnazijo pri premonstratencih v Sombotelu, po maturi leta 1878 ga je škof poslal v Budimpešto na univerzo, kjer je v letih 1878–1882 končal teološke študije, leta 1885 pa je doktoriral; dr. Alojzij p. Imre Serec (Tropovci, Tišina 1890–1972 Keszthely, Madžarska), naslovni opat, doktoriral iz francoskega in madžarskega jezika in diplomiral iz angleškega in latinskega jezika, gimnazijski profesor; Mihael p. Fidel Sreš (Szántó) (Bratonci 1885–1959 Košice), profesor matematike in fizike na premonstratenški gimnaziji na Madžarskem in Slovaškem; in dr. Franc p. Edvard Törnar (Turnišče 1892–1967 Sombotel), profesor klasičnih jezikov v Sombotelu, med drugo svetovno vojno ravnatelj gimnazije v Murski Soboti.⁵⁶

3.10 Salezijanci

Leta 1912 so salezijanci odprli svojo skupnost in Marijanišče v Veržeu, jeseni istega leta je začela delovati nižja gimnazija in malo semenišče, v katerem so najprej prevladovali dijaki nemške narodnosti. Mihael Napotnik je istega leta blagoslovil Marijanišče in leto pozneje tudi zavodsko kapelo. Leta 1913 so se dijakom nemške narodnosti pridružili Slovenci z obeh strani Mure. Jeseni 1919 so Zavod zapustili Nemci, Avstrijci in Madžari, ki so se vrnili na novo nastale zavode v svojih deželah.⁵⁷ Marijanišče v Veržeu je od vsega začetka, predvsem pa v Kraljevini SHS, postalo izjemen blagoslov za mladino in tudi za številne, predvsem salezijanske duhovne poklice na obeh straneh Mure.

⁵⁵ Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 250.

⁵⁶ Prim. Škafar, *Redovni duhovniki*, str. 206, 207, 209.

⁵⁷ Bogdan Kolar, *Mednarodni značaj in naloge zavoda v Veržeu (1912–1919)*, v: ČZN 69=34 (1998), št. 2, str. 41–54; isti, *Salezijanci – sto let na Slovenskem, 1901–2001*, Ljubljana 2001, str. 116–117.

SKLEP

Prekmurje je dalo Katoliški cerkvi do priključitve Prekmurja k matični domovini dva škofa, Blaža pl. Jaklina (+1695) v Nitri in dr. Franca Rogača (+1961) v Pečuhu, dva odlična provinciala madžarskih frančiškanskih provinc, p. Osvalda Jožefa Ošlaja (+1949), provinciala Frančiškanske province sv. Janeza Kapistrana, in p. Viktorja Štefana Vinkoviča (+1973), provinciala Frančiškanske province sv. Marije. Dva Prekmurca sta postala rektorja Katoliške univerze Pétra Pázmánya, in to jezuit p. dr. Jurij Dobronoki (+1649 v Trnavi) v Trnavi in benediktinec p. dr. Samuel Franc Markoja Márkfi (+1861) v Budimpešti, kamor so jo leta 1777 premestili iz Trnave na Slovaškem. Trije škofijski duhovniki dr. Franc Ivanocy (1913), dr. Franc Rogač (1961) in dr. Mirko Lenaršič (1966) so do leta 1919 postali doktorji znanosti. Še več redovnih duhovnikov je doseglo doktorat znanosti, omenimo vsaj nekatere benediktince (dr. Florijan Franc Kühhar /+1947/, dr. Timotej Rudolf Sommer /1950/ in dr. Ede Franc Kühhar), dominikanca dr. Dominika Štefana Ratnika (1959) in premonstratenca dr. Imreta Alojzija Sereca (+1972) ter dr. Edvarda Franca Törnara (+1967). Iz letnic smrti je razvidno, da so predvsem ob koncu 19. stoletja in v prvih dvajsetih letih 20. stoletja prekmurski škofijski in redovni duhovniki končevali svoje študije z doktoratom. Isto velja za dostop do višjih **škofijskih** in višjih redovnih cerkvenih služb (provinciali).

Od priključitve gornjega Prekmurja k škofiji v Győru, leta 1176, in vse do ustanovitve škofije v Sombotelu leta 1777 je gornje Prekmurje spadalo pod madžarsko škofijo v Győru. Mikloš Küzmič, študiral je v Győru, je prvi katoliški pisatelj iz Prekmurja. Kljub temu, da so prekmurski duhovniki, ki so študirali v Zagrebu, prinesli v Prekmurje kajkavske knjige in pesmarice, jim ni uspelo ustvariti začetnega nabožnega slovstva v »starem slovenskem jeziku« oziroma v prekmurščini. To je uspelo šele Miklošu Küzmiču, ki je študiral v Győru, takoj po ustanovitvi škofije v Sombotelu, ker ga je v tem podpiral János Szily, prvi sombotelski škof. Izobraževanje duhovnikov, evangeličanskih in katoliških, iz Prekmurja je bilo od 17. do 20. stoletja kljub zemljepisnemu obrobju dokaj kvalitetno, saj sta oba Küzmiča, najprej evangeličan Štefan (1723–1779)⁵⁸ in nato katoličan Miklós (1733–1804),⁵⁹ zavrnila »ponudbo« kajkavskih knjig,⁶⁰ ki so že bile navzoče v Prekmurju, kar sta potrdila in zapisala že v naslovih svojih

⁵⁸ Štefan Küzmič, *Novi zákon ali Tešamentom Gospodna Našega Jezusa Kristuša* zdaj oprvič z Grčkoga na stári slovenski jezik obrnjeni po Štefan Küzmiči Šurdanskom F(arari) v Halli Saxonskoj MDCCCLXXI; prim. Vilko Novak, Delo in pomen Števana Küzmiča, v: *Stopinje* 1974, str. 30–36.

⁵⁹ Mikloš Küzmič, *Svéti evangeliomi pouleg kalendárioma i réda rimskoga na vse nedelne i světešnje dni z—občinskoga svétoga pisma ... na stári slovenski jezik obrnjeni ...* — evangelistar. V Šoproni, 1780; prim. Vilko Novak, Delo in pomen Miklóša Küzmiča, v: *Stopinje* 1975, str. 18–26.

⁶⁰ Prim. Vinko Škafar, Prekmurski katoličani in kajkavske verske knjige do leta 1777, v: *Pisec sedmerih luči: zbornik s simpozija o Miklošu Küzmiču*, (ur. Lojze Kozar ml.), Murska Sobota 2005, str. 110–124.

del,⁶¹ in sta bila odločilna za nastanek prekmurskega knjižnega jezika. Znano je namreč, da so v času katoliške obnove duhovniki iz (kajkavske) zagrebške škofije pomagali tudi v gornjem Prekmurju, kjer so močno manjkali katoliški duhovniki. Zagrebški evangeliariji (Evangeliumi) imenujejo zagrebško škofijo leta 1651 »svéta Církva zagrebečka slovenska«, leta 1694 »svéta Církva Zagrebečka slovensko horvacka« in leta 1778 »slavna horvacka biskupija zagrebečka«.⁶² Zato lahko domnevamo, da bi v Zagrebu šolani katoliški prekmurski duhovniki težje ustvarili knjižni »stari slovenski jezik«, prekmurščino, saj so bili zaradi študija v Zagrebu pod močnim vplivom kajkavščine, ki so jo še v drugi polovici 17. stoletja tudi »uradno« imenovali »slovenski jezik«. Najbrž je tudi vpliv Štefana Küzmiča pomagal, da se je Mikloš Küzmič, prav tako doma iz gornjega Prekmurja, sicer izjemno nadarjen in delaven, opogumil in prehitel tiste, ki so bolje od njega poznali kajkavsko nabožno literaturo, s katero so se srečevali v Zagrebu, in postal prvi katoliški pisec v knjižni prekmurščini. Morda pa jima je pomagala tudi gorička vztrajnost in »sveta trma«, da sta oba Küzmiča ne samo imenovala prekmurščino »stari slovenski jezik«, ampak sta tudi iz pogovornega prekmurskega slovenskega jezika »ustvarila« knjižni slovenski prekmurski jezik oz. staro knjižno prekmurščino. Najbrž bi to težje uspelo dolinskim duhovnikom. Tako je prav Mikloš Küzmič s svojimi knjigami, pisanimi v prekmurščini, odločilno prispeval med katoliškimi Prekmurci, da se je pozneje Ivanocyjev krog, kljub že navzočim Mohorjevim knjigam v Prekmurju, opogumil in začel izdajati (sicer pod pritiskom madžarizacije) koledar, mesečnik in tednik v prekmurščini in tako prispeval svoj delež, da je lažje prišlo do priključitve Prekmurja k matični domovini.

Prekmurcem so k ohranitvi slovenstva pomagali tudi bratje evangeličani, predvsem Štefan Küzmič in drugi protestantski pisatelji, začenši s Francem Temlinom.⁶³

Ob stoletnici priključitve Prekmurja k matični domovini je več kot očitno, da Prekmurje brez katoliških duhovnikov, predvsem Ivanocyjevega kroga in še posebej Jožefa Klekla st., zaradi hude madžarizacije Prekmurja v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja in brez prispevka katoliškega duhovnika prof. dr. Matija Slaviča (1877–1958), doma iz Bučecovcev, Križevci pri Ljutomeru, ob

⁶¹ Zanimivo je, da je imel prvi kajkavski evangeliarij *Sveti evangeliomi*, ki je leta 1651 izšel v Gradcu, na naslovnici napisano, da je za potrebe »svete Cirkve Zagrebečke Slovenske«. V drugi izdaji kajkavskega evangeliarija, ki je leta 1694 izšel v Trnavi, pa piše, da je za potrebe »svete Cirkve Zagrebečke Slovensko Horvacke«. Peta izdaja je izšla leta 1778 v Zagrebu za potrebe »slavne horvacke biskupije zagrebečke«, ko se tudi kajkavski jezik vse bolj »kroatizira« (prim. Škafar, Prekmurski katoličani in kajkavske verske knjige do leta 1777, str. 113–114). Prim. *Molitvene Knjivisce Vzem Christusevem Věrnem Szlovenzkgoga Jezika, priztoyne i haf znovite*. Vu Posone na M. DC. XV. Leto. (1640).

⁶² Prim. Škafar, Prekmurski katoličani in kajkavske verske knjige do leta 1777, str. 113–114.

⁶³ (Franc Temlin), *Mali katechismus ... krátky návuk věre kerschánszke ... po D. Luther Martonni ... na szlovenszki jezik preloseni*. Halle, 1715 (faksimile 1986).

koncu prve svetovne vojne in posledično tudi po drugi svetovni vojni ne bi pripadlo matični domovini in bi bili prekmurski Slovenci danes večinoma pomadžarjeni. Prekmurski katoliški duhovniki so imeli tudi srečo, da so se po prenosu lavantinske škofije v Maribor z njimi vse bolj družili tudi duhovniki iz lavantinske škofije, predvsem slovenski rodoljubi (Božidar Raič, Anton Korošec, Matija Slavič, Franc Kovačič in drugi). Tudi zato je madžarizacija Prekmurja v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja veliko bolj uspevala med duhovniki Evangeličanske kot Katoliške cerkve, kar posledično pomeni, da bi brez katoliških duhovnikov danes Prekmurje ne bilo v Sloveniji in bi slovenščina, podobno kot v Porabju, tam postopno izumirala.⁶⁴ Toda to je že druga tema, ki bi jo lahko pomagali osvetliti številni arhivski in pisni dokumenti, nenazadnje pa tudi Anton Trstenjak, ki je leta 1883 in 1903 obiskal prekmurske katoliške in evangeličanske duhovnike,⁶⁵ in Ivan Jerič, katerega knjiga *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju*⁶⁶ je izšla že po njegovi smrti.

VIRI IN LITERATURA

Neobjavljeni viri

Horvat, Martin, *Licenciati v distriktu, sedaj imenovanem gornje Prekmurje*, diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Teološka fakuleta, Ljubljana 2006.

Literatura

A Pannonhalmi Szent Benedek – rend, Névtára, 1802–1986, Győr 1987.

Catalogus Patrum et Fratrum Almae Proae S. Mariae Hungariae in Deo Defunctorum, Anno MDCCLIV.

Géfin, Gyula, *A szombathelyi egyházmegye története*, 1. kötet, Szombathely 1929.

Géfin, Gyula, *A szombathelyi egyházmegye története*, 2. kötet, Szombathely 1929.

Géfin, Gyula, *A szombathelyi egyházmegye története*, 3. kötet, Szombathely 1935.

Grah, Tatjana, Rokopisni vstavek Andreja Rogana v kajkavskem pridigarskem priročniku – Postilli Antona Vramca, v: *Stopinje 2007*, str. 74–75.

Hoško, Franjo Emanuel, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2002.

Hoško, Franjo Emanuel, *Slavonska franjevačka učilišta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2011.

Jerič, Ivan, *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju*, Stopinje, Murska Sobota 2001.

Juhász, Réka Ibolya, *A Győri Felsőoktatás intézményeinek Hallgatói, 1719–1852*, Felsőoktatástörténeti Kiadványok. Új Sorozat, 13, Budapest 2017.

Kokolj, Miroslav – Horvat, Bela, *Prekmursko šolstvo*, Pomurska založba, Murska Sobota 1977.

⁶⁴ Franc Kuzmič, Božidar Raič in predstavitve Prekmurja osrednji Sloveniji, v: *Traditiones: zbornik inštituta za slovensko narodopisje* 24 (1995), str. 55–60; Trstenjak, *Slovenci na Ogrskem: narodopisna in književna črtica*; Jože Smej, *Pastoralna dejavnost Ivanocyjevega kroga*; Matija Slavič, *Naše Prekmurje: zbrane razprave in članki* (ur. Viktor Vrtnjak), Murska Sobota 1999, Ivan Jerič, *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju*, Murska Sobota 2001.

⁶⁵ Trstenjak, *Slovenci na Ogrskem: narodopisna in književna črtica*, Maribor 2006.

⁶⁶ Ivan Jerič, *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju*, Murska Sobota 2001.

- Kolar, Bogdan, Mednarodni značaj in naloge zavoda v Veržeu (1912–1919), v: *Časopis za zgodovino in narodopisje = Review for history and ethnography* 69=34 (1998), št. 2, str. 41–54.
- Kolar, Bogdan, *Salezijanci – sto let na Slovenskem, 1901–2001*, Salve, Ljubljana 2001.
- Kuzmič, Franc, Božidar Raič in predstavitev Prekmurja osrednji Sloveniji, v: *Traditiones: zbornik inštituta za slovensko narodopisje* 24 (1995), str. 55–60
- (Krajačević, Nikola), *Molitvene Knyisicze Vszem Christusevem Věrnem Szlovenzkoga Jezika, priztoyne i hafznovite*. Vu Posone na M. DC. XV. Leto. (1640).
- (Krajačević, Nikola), *Szveti Evangeliomi. Koteremi fzvěta Czírka Zagrebcska Szlovenzka, okolu godifca, po Nedelye te Svetke five: z iednem kratkem Catechifmuseum ... Petra Petreticsa*.
- Biskupa Zagrebcskoga Oblaztjum, i strofkom i Slovenzkem fzl ovom na fsvetlo vun dani i ftampani. Vu Nemskom Gradcze. Na jezero fsezt zto petdefzèt i pervo leto. (1651).
- Küzmič, Miklós, *Svėti evangeliomi pouleg kalendárioma i réda rimskoga na vse nedelne i svétešnje dní z-občinskoga svétoga pisma ... na stári slovenski jezik obrnjeni ... – evangelistar*. V Šoproni 1780.
- Küzmič, Štefan, *Nouvi zákon ali Teštamentom Gospodna Našega Jezuša Kristuša zdaj oprvič z Grčkoga na stári slovenski jezik obrnjemi po Štefan Küzmiči Šurdanskom F(arari) v Halli Saxonskoj 1771*.
- Lukinović, Andrija, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, Glas Koncila, Zagreb 1995.
- Mediolano, Silvestro a, *Annales Ord. Min. Cap., Appendicis ad tom. III., pars. I., Mediolani 1737*.
- Mézarósz, Klára, *Dobronoki György, Egy jezsuita a XVII. századból. Jezuit iz 17. stoletja*, Magyar Nemzetiségi Múvelődési Intézet, Lendva = Zavod za kulturo madžarske skupnosti, Lendava 2004.
- Nekrologij Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1998.
- Németh, Joannes (Composuit), *Calendarium, Sacerdotum mortuorum dioeceseos Sabariensis ab anno 1777 – usque ad novissimum tempus*, Sabariae 1968; (II. ed. Gyürki, László Körmend 2002).
- Novak, Vilko, Delo in pomen Miklóša Küzmiča, v: *Stopinje* 1975, str. 18–26.
- Novak, Vilko, Delo in pomen Števana Küzmiča, v: *Stopinje* 1974, str. 30–36.
- Novak, Vilko, *Izbor prekmurskega slovstva*, Zadruga katoliških duhovnikov, Ljubljana 1976.
- Novak, Vilko, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2006.
- Österreichische franziskaner Provinz des hl. Bernardin von Siena, *Aus dem Totenbuch unserer Provinz, 1451–2007*, Wien 1962.
- Rácz, Piusz, *Ferencesek az ország nyugati részén, Szűz Máriáról Neve*, Zalaegerszeg 2004.
- Schematismus Provinciae Sanctae Mariae Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria*, Budapest 2005.
- Slavič, Matija, *Naše Prekmurje: izbrane razprave in članki* (ur. Viktor Vrtnjak), Pomurska založba, Murska Sobota 1999.
- Slomšek, Anton Martin, Slava rajnim rodoljubom in utemeljiteljem našega slovstva, v: *Slomškovo berilo* (ur. Škafar, Vinko in Jakob Emeršič), Mohorjeva družba, Celje 1991, str. 210–216.
- Smej, Jožef, Dr. Franc Markoja-Márkfi (1811–1861), benediktinec, rektor univerze, v: *Stopinje* 2001, str. 55–62.

- Smej, Jože, *Pastoralna dejavnost Ivanocyjevega kroga*, Škofijski ordinariat, Maribor 1975.
- Smej, Jože, Župnija Sv. Benedikta v Kančevcih, v: *Stopinje* 1978, str. 31–32.
- Škafar, Ivan, Naša znamenita frančiškana, v: *Stopinje* 1974, str. 82–85.
- Škafar, Ivan, Jezuiti in krajina med Muro in Rabo, v: *Stopinje* 1979, str. 87–91.
- Škafar, Vinko, Frančiškani iz beltinske župnije, v: *Stopinje* 2009, str. 67–73.
- Škafar, Vinko, Franjevački svečenici iz Prekomurja članovi hrvatskih i mađarskih provincija, v: *350 godina franjevacu u Čakovcu* (ur. Stjepan Hranjec), Franjevački samostan Čakovec: Matica hrvatske Čakovec, Čakovec 2010, str. 379–385.
- Škafar, Vinko, Prekmurski katoličani in kajkavske verske knjige do leta 1777, v: *Pisec sedmerih luči: zbornik s simpozija o Miklošu Küzmiču* (ur. Lojze Kozar ml.), Moravske Toplice: Občina; Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Pomurski naddekanat, Murska Sobota 2005, str. 110–124.
- Škafar, Vinko, Prispevek radgonskih kapucinov k ohranjanju slovenščine v 17. in 18. stoletju, v: *Zbornik soboškega muzeja 7* (ur. Janez Balažic), Murska Sobota 2003, str. 17–51.
- Škafar, Vinko, Redovni duhovniki, ki so bili rojeni ali so umrli na območju sedanje mursko-soboške škofije, v: *Zbornik soboškega muzeja 9–10* (ur. Franc Kuzmič), Murska Sobota 2007, str. 175–216.
- (Temlin, Franc), *Mali katechismus...krátky návuk vöre kerschánszke...po D. Luther Martonni... na szlovenszki jezik preloseni*. Halle, 1715 (faksimile 1986).
- Tomec, Jožef, Beltinčar Jožef Marko Dravec, kanonik in vikar v službi Cerkve, v: *Stopinje* 2014, str. 132–135.
- Trstenjak, Anton, *Slovenci na Ogrskem: narodopisna in književna črtica: objava arhivskih virov* (Viri 5), Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 2006.
- Zelko, Ivan, Zgodovina Bistric v Prekmurju, v: Hozjan, Gizela, *Sad ljubezni do Boga in domovine*, samozaložba, Murska Sobota 1972.
- Zelko, Ivan, Starost naših cerkva in župnijskih šol, Starost župnijskih šol v prekmurskih župnijah, v: *Stopinje* 1978, str. 77–83.
- Zelko, Ivan, *Zgodovina Prekmurja: izbrane razprave in članki* (ur. Vilko Novak), Pomurska založba, Murska Sobota 1996.

POVZETEK

Avtor je ob predstavitvi izobraževanja katoliških duhovnikov, ki so bili doma iz Prekmurja ali so tam delovali do priključitve Prekmurja Sloveniji, najprej predstavil izobraževanje škofijskih duhovnikov do ustanovitve sombotelske škofije leta 1777 v Győru in Zagrebu. Iz gornjega Prekmurja so namreč teologijo študirali v škofijskem teološkem učilišču v Győru, iz dolnjega Prekmurja v Zagrebu, v letih 1777 oz. 1790–1919 pa na teološkem učilišču v Sombotelu (Szombathelyju). Škofijski redovniki so do leta 1919 študirali filozofijo in teologijo v internih samostanskih teoloških učiliščih. V drugi polovici 19. stoletja in pred prvo svetovno vojno so trije škofijski (dr. Franc Ivanocy, dr. Franc Rogač in dr. Mirko Lenaršič) in več redovniških duhovnikov na teoloških fakultetah dosegli tudi doktorate znanosti. Dva škofijska duhovnika sta postala škofa: Blaž pl. Jaklin (+ 1695) v Nitri, ki je danes na Slovaškem, in dr. Franc Rogač (+ 1961) v Pečuhu (Pécs) na Madžarskem. Dva redovnika sta postala rektorja Katoliške

univerze Pétra Pázmánija, in sicer jezuit Jurij Dobronoki (+1649 v Trnavi) v Trnavi in benediktinec Samuel Franc Markoja (+1861) v Budimpešti, kamor so jo leta 1777 premestili iz Trnave. Dva frančiškana iz Prekmurja sta postala zelo odlična provinciala dveh madžarskih frančiškanskih provinc: p. Osvald Jožef Ošljaj (+1949), provincial Frančiškanske province sv. Janeza Kapistrana, in p. Viktor Štefan Vinkovič (+1973), provincial Frančiškanske province sv. Marije. Škofijski duhovniki iz Prekmurja so, podobno kot evangeličanski duhovniki, ustvarili iz prekmurskega pogovornega jezika, prekmurščine, prekmurski knjižni jezik, ki so ga poimenovali »stari slovenski jezik«, in so v njem izdajali verske in tudi poučne knjige. Katoliški duhovniki so v času madžarizacije, sredi 19. stoletja, najprej naročali slovenske knjige iz najstarejše slovenske založbe Mohorjeva družba. V začetku 20. stoletja, v času še hujše madžarizacije, so začeli v prekmurskem knjižnem jeziku izdajati letni *Koledar*, mesečnik *Marijin list* in tednik *Novine*, ki so izhajali vse do druge svetovne vojne. Prav katoliškim prekmurskim duhovnikom Ivanocyjevega kroga gre zasluga, da Prekmurje ni bilo pomadžarjeno in da so prav katoliški prekmurski duhovniki naredili vse, kar je bilo v njihovi moči, da so Prekmurci ob koncu 1. svetovne vojne bili zavzeti za priključitev Prekmurja k Sloveniji. Če ne bi bilo ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja zavednih slovenskih katoliških duhovnikov Ivanocyjevega kroga, ki so s tiskom v knjižnem prekmurskem jeziku in na druge načine pospeševali priključitev prekmurskih Slovencev k matičnem narodu, in štajerskega duhovnika dr. Matije Slaviča, doma iz Bučevcev, župnija Križevci pri Ljutomeru, ki je bil leta 1919 v Parizu na mirovni konferenci glavni in odločilni zagovornik priključitve Prekmurja Sloveniji, bi danes podobno kot v Porabju tudi v Prekmurju slovenščina izumirala, saj Prekmurje ne bi bilo priključeno Sloveniji.

KLJUČNE BESEDE: *izobraževanje, katoliški in redovni duhovniki, Prekmurje, Ivanocyjev krog škofijskih duhovnikov*

Summary

THE EDUCATION OF CATHOLIC PRIESTS WHO ORIGINATED FROM PREKMURJE OR WORKED THERE UNTIL THE ANNEXATION OF PREKMURJE TO SLOVENIA

First, the author presents the education of Catholic priests who came from Prekmurje or worked there until the annexation of Prekmurje to Slovenia and their education until the establishment of the Diocese of Szombathely in 1777, which, prior to that, took place in Győr and Zagreb. Those from the Upper Prekmurje region studied theology in the diocesan theological school in Győr, while those from the Lower Prekmurje region were taught it in Zagreb;

in 1777 or 1790–1919, it could be studied at the theological school in Szombathely. Until 1919, diocesan friars studied philosophy and theology in internal monastic theological schools. In the second half of the 19th century and prior to the First World War, three diocesan (Dr Franc Ivanocy, Dr Franc Rogač, and Dr Mirko Lenaršič) and several monastic priests became PhDs at theological universities. Two diocesan priests became bishops: Blaž von Jaklin (+ 1695) in Nitra, in today's Slovakia, and Dr Franc Rogač (+ 1961) in Pécs in Hungary. Two friars became rectors of the Catholic University of Péter Pázmány, namely the Jesuit Jurij Dobronoki (+1649 in Trnava) in Trnava and the Benedictine Samuel Franc Markoja (+1861) in Budapest, where it was transferred from Trnavain 1777. Two Franciscans from Prekmurje became very excellent provincials of two Hungarian Franciscan provinces: Osvald Jožef Ošlaj (+1949), the provincial of Franciscan province of St John of Capistrano, and Viktor Štefan Vinkovič (+1973), the provincial of the Franciscan province of St Mary. Like Evangelical priests, diocesan priests from Prekmurje created the Prekmurje literary language from the Prekmurje colloquial language and named it "the old Slovenian language". Religious and educational books were published in it. In the time of Hungarisation, in the mid-19th century, Catholic priests first ordered Slovenian books by the oldest Slovenian publishing house Mohorjeva družba. At the beginning of the 20th century, in the time of even worse Hungarisation, the annual Calendar, monthly *Marijin list*, and weekly *Novine* started to be published in the Prekmurje literary language and continued to be published until the Second World War. It is the Catholic Prekmurje priests of the Ivanocy circle that can be credited with the fact that Prekmurje was not Hungarised and that Catholic priests in Prekmurje did all they could for the people of Prekmurje to be enthusiastic about the annexation of Prekmurje to Slovenia at the end of the First World War. At the end of the 19th and in the beginning of the 20th century, if it were not for the nationally aware Slovenian Catholic priests of the Ivanocy circle, who by printing in the literary Prekmurje language and in other ways promoted the annexation of Prekmurje Slovenians to their own nation, as well as the priest from Styria, Dr Matija Slavič, who originated from Bučevci, a parish of Križevci near Ljutomer, who attended the Paris Peace Conference in 1919 as the leading and decisive advocate for the annexation of Prekmurje to Slovenia, the Slovenian language would be dying out in Prekmurje today, in the same way as in Porabje, since it would not have been annexed to Slovenia.

KEYWORDS: *education, Catholic priests and monks, Prekmurje, Ivanocy circle of diocesan priests*